

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Клевака Л. П., Гришко О. І., Тур О. М.

ВСТУП

Усі діти народжуються з величезним потенціалом. У перші кілька років життя в мозку дитини встановлюються і зміцнюються нейронні зв'язки. У цей період діти цікавляться всім навколо себе, наслідують поведінку інших і швидко запам'ятовують інформацію. У дитинстві набуваються ключові елементи загальнолюдського досвіду, які формують основу для подальшого розвитку дитини. Раннє дитинство є унікальним і стратегічно важливим для подальшого розумового, фізичного, мовленнєвого та емоційного розвитку дитини, а також найбільш сприятливим періодом для формування багатьох психічних функцій.

Лев Виготський, видатний психолог, підкреслював важливість зосередження дошкільної освіти на «завтрашньому розвитку дитини». Ці слова підкреслюють важливий аспект його теорії взаємовпливу розвитку та освіти. У своїх працях Л. Виготський підкреслював, що розвиток дитини не зупиняється на теперішньому етапі, а є процесом, який продовжується і розгортається в майбутньому. Психолог вважав, що дошкільна освіта повинна враховувати не тільки теперішні здібності та розвиток дитини, але й можливості та перспективи її подальшого розвитку. Зазирнути «в завтрашній день розвитку дитини» означає зазирнути вперед і спрогнозувати, які навички, знання та вміння знадобляться дитині в майбутньому¹. Іншими словами, дошкільна освіта має навчати критичному мисленню, креативності, комунікативним і соціальним навичкам, які діти будуть активно використовувати в майбутньому і які знадобляться їм у суспільстві, що швидко змінюється. Таким чином, необхідно активно враховувати майбутні потреби дитини та готувати її до життя у світі і до постійного саморозвитку. Саме тому, для виховання дитини раннього віку необхідно використовувати розвиваючі методики².

На сьогодні стає все більш очевидним, що традиційна освіта, яка зосереджена на передачі знань, умінь і навичок, не встигає за

---

¹ Зязюн І. А. Аксіологічні критерії вікової психології. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 7–8.

² Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. С. 19.

розвитком подій. Характерними рисами розвивальних технологій навчання є відкритість до майбутнього, прогностична здатність, заснована на постійній переоцінці цінностей, і готовність конструктивно діяти в нових ситуаціях на основі освітніх технологій³.

Технології розвитку дітей раннього віку – це принципово нові або значно вдосконалені стратегічні й тактичні системи реалізації освітніх процесів. Такі технології характеризуються більшою ефективністю та продуктивністю з точки зору результатів навчання. Вони забезпечують розвиток вихованців, зменшують невиправдані витрати психічної енергії дітей. Освітні технології можна розглядати не лише як готовність до сприйняття, продукування та застосування нового, а й як відкритість. Освітні технології забезпечують умови для особистісного зростання, реалізації права особистості на творчий внесок, індивідуальну ініціативу та саморозвиток.

Технології раннього розвитку – це цілеспрямована і систематикована сукупність прийомів і засобів організації освіти дітей, що охоплює весь освітній процес від постановки мети до отриманих результатів. До технологій належать ті, що ґрунтуються на таких принципах, як суб'єкт-суб'єктна взаємодія, особистісно-орієнтоване навчання та розвиток, розвивальне навчання та здоров'язбереження, полікультурність, реалізація яких забезпечує гармонійний розвиток особистості в ранньому дитинстві⁴.

1. Технологія раннього розвитку Гленна Домана

Гленн Доман (1919–2013) – американський лікар-фізіотерапевт, автор відновлюваних методик для дітей з ураженнями нервової системи і навчальних методик для всіх дітей. У 1955 р. заснував філадельфійський інститут „Better Baby Institute” (згодом названий Інститутом Розвитку Людського Потенціалу). Він став основоположником ідей раннього розвитку дітей. Використовуючи унікальну методику стимуляції мозкової діяльності під час активного зростання дитини, Доман і його однодумці упродовж декількох десятиліть навчали дітей і батьків, демонструючи блискучі результати. Опановуючи технологію діти вже до чотирьох років успішно виконують різні

---

³ Тарабасова Л. Г., Клімова Л. В., Хомич О. Б., Мазур І. А. Ранній розвиток дитини. Теоретико-методологічне дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 79.

⁴ Прокоп'єва А. М., Юрченко Н. В., Горман О. М., Овсієнко О. С., Кошель О. С. До проблеми використання інноваційних технологій в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. *Modern scientific challenges and trends: a collection scientific works of the International scientific conference*. Warsaw : Sp. zo. o. “iScience”, 5 (16) 2019. Part 2 P. 65-71.

за складністю фізичні вправи, володіють музичною грамотою, уміють рахувати і писати, читають уголос і розуміють декілька іноземних мов⁵.

Технологія раннього розвитку Гленна Домана підходить для дітей віком від одного місяця. Сутність методу полягає у тому, що мозок дитини розвивається тільки тоді, коли працює. Тому головне завдання батьків – забезпечити навантаження. Якщо стимулювати один із органів чуття, то це приводить до різкого підсилення активності мозку в цілому. Фізичний розвиток прямо пов'язаний з інтелектуальним. Розвиваючи одне, розвиваємо й інше⁶.

Один з головних принципів програми Домана – максимально використовувати можливості дитячого мозку. Методика базується на тому, що немовлята найкраще сприймають інформацію за допомогою зорового та слухового аналізаторів. Автор наголошує на стимулюванні центральної нервової системи та мозку дитини через дотик, зір і слух. Найлегше залучити дитину до пізнання, сформувати мотивацію до вивчення нового та виокремити ключові моменти саме в перший рік життя, тобто одразу після народження малюка⁷. Батькам важливо познайомити малюка з навколишнім світом – явищами та предметами. Зазвичай це робиться за допомогою карток-доман. Наприклад, на картках має бути зображення тварини та її назва. Таким чином, дитина змалку запам'ятовує зображення та його назву і згодом зможе прочитати її⁸.

Дитині демонструються картки, спочатку з малюнками і простими словами, та супроводжуються мінімумом пояснень. Слова написані великими червоними літерами, картки підносять на відстань близько 50 см до обличчя дитини на декілька секунд. Набори карток змінюються та розширюються. Також дитина вчиться рахувати: для цього демонструються картки з різною кількістю червоних крапок. Червоний колір та швидка зміна карток активують розвиток нейронів

---

⁵ Аніщенко О. В. Глен Доман про ранній розвиток людського потенціалу. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХП», 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» : в 3 ч. Ч. 2. С. 209–215.

⁶ Башкова О. Як виростити вундеркінда. Київ, 2022. 60 с.

⁷ Аніщенко О. В. Глен Доман про ранній розвиток людського потенціалу. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХП», 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» : в 3 ч. Ч. 2. С. 209–215.

⁸ Методики раннього розвитку дитини: порада психолога Тетяни Ларіної. СТБ. URL : <https://www.stb.ua/ua/2022/06/13/metodiki-rannego-razvitiya-rebenka/>

мозку. Згодом демонстрацію карток доповнюють розгорнутими поясненнями та вправами на осмислення вивчених понять⁹.

Сутність методики полягає в тому, щоб показувати діткам спеціальні картки із зображенням тварин, фруктів і багато чого іншого, а також написані на спеціальних картках слова і чітко їх вимовляти (для навчання малюка читання). Для перших занять потрібно використовувати найбільш прості і зрозумілі для малюка слова, такі як мама, тато, кіт, собака. Кожне слово має бути роздруковано великими червоними літерами на окремому аркуші або картці. Згодом вправи ускладнюються тим, що слова поділяються на такі категорії, як продукти харчування, овочі, фрукти, тварини, природа та інше¹⁰.

Гленн Доман наголошував, що навчання – це найбільша пригода в житті. Це найбільш захоплива, важлива та розвиваюча гра у світі. Діти вірять у неї і будуть вірити доти, доки ми не переконаємо їх у протилежному. Чим молодші діти, тим більше інформації вони можуть засвоїти. Доман наголошував про найкращий вік для початку навчання: діти до п'яти років легко засвоюють велику кількість інформації; до чотирьох – легше і ефективніше; до трьох – ще легше і ефективніше; до двох років – найлегше і найефективніше. На думку Домана, підтверджену часом і досвідом, діти до трьох років засвоюють інформацію з неймовірною швидкістю. Більше того, чим більше інформації вони засвоюють у ранньому віці, тим більше вони зберігають у більш зрілому віці. Діти в цьому віці мають безмежну енергію і бажання вчитися. Тому до трьох років їх можна легко навчити читати, рахувати, збирати й аналізувати інформацію та іншим загальним речам, а також читати кількома мовами одночасно¹¹.

Наголосимо на основних тезах навчання, сформульованих Доманом: починати навчання якомога раніше; навчати у цікавій формі; поважати і довіряти дитині; навчати лише тоді, коли обое отримуєте задоволення від процесу навчання; створювати середовище, сприятливе для навчання; постійно додавати новий матеріал; бути організованими та послідовними у процесі навчання; ретельно розробляти навчальні матеріали та готувати їх заздалегідь;

---

⁹ Енциклопедичне навчання з перших місяців життя: методика Глена Домана. *4mamas*. URL : <https://www.4mamas-club.com/porady/enciklopedichne-navchannya-z-pershix-misyaciv-zhittya-metodika-glena-domana/>

¹⁰ Про ранній розвиток дітей за методикою Глена Домана. *Вікна*. URL : <https://vikna.if.ua/cikavo/96426/view>

¹¹ Башкова О. Як виростити вундеркінда. Київ : ТОВ «ВТО «Типографія від А до Я», 2022. 60 с.

не намагатися перевіряти знання дітей; зупинитися до того, як дитина захоче зупинитися¹².

Вправи за методикою Домана можна проводити тільки тоді, коли малюк спокійний, його нічого не турбує і він не хоче спати. Дитину потрібно покласти або посадити в зручному для неї положенні і починати йому демонструвати картки зі словами від самого простого до складнішого. За одне заняття використовується п'ять карток, на протязі п'яти днів. Кожна картка показується всього пару секунд, протягом яких дорослий чітко проговорює те, що на картці написано або зображено. Пояснювати що-небудь не потрібно, просто показувати і чітко проговорювати одну за однією всі п'ять карток. Картки з однієї серії весь час необхідно показувати і вимовляти в іншій послідовності. Проводити заняття необхідно три рази на день протягом п'яти днів. Після цього одна картка прибирається і додається нова, через п'ять днів на зміну другий картці приходить нова і так весь час. Доман довів, що чим більше мозок працює, тим краще розвивається інтелект дитини. Якщо ж показувати дитині картки не з зображеннями, а з словами, то можна досить рано навчити дитину читати¹³.

Гленн Доман був переконаний, що дитину потрібно вчити читати не за буквами і складами, а відразу словами, оскільки це значно простіше і доступніше для дітей будь-якого віку починаючи з 6–8 місяців. Методика побудована на тому, що дитині надають не букви або склади, а цілі слова, написані на великих картонних смужках червоним кольором. Дитина, на думку Домана, побачивши кілька разів слово, назавжди запам'ятає, як воно читається. А побачивши багато слів, сам по собі виведе правила читання і почне читати незнайомі слова. Такі картки можна виготовити самостійно. Для цього потрібно взяти білий картон. Нарізати з нього полоски розміром 10x50 см, щоб написати на ньому слова червоним кольором. Висота букв повинна досягати 7,5 см, товщина шрифту приблизно 1,5 см. Поля з країв картки повинні бути 1,5 см – це місце для тримання картки. Навчати дітей читати також можна в грі. Граючи

---

¹² Аніщенко О. В. Глен Доман про ранній розвиток людського потенціалу. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХП», 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» : в 3 ч. Ч. 2. С. 209–215.

¹³ Про ранній розвиток дітей за методикою Глена Домана. *Вікна*. URL : <https://vikna.if.ua/cikavo/96426/view>

малюк не помічає, як у нього формується цілий ряд дуже важливих розумових операцій, на яких формується читання¹⁴.

Також за допомогою карток Домана можна вчити і математику, показуючи картки, на яких будуть зображені великі червоні точки, голосно озвучуючи їх кількість. Робити це потрібно протягом декількох секунд по 10-20 разів на день. Учений спеціально пропонує використовувати не цифри, а точки. Значок цифри – це всього лиш абстрактна картинка для дитини, тоді як точки дозволяють відчутти реальну кількість. Після того, як дитина опанує рахунок в межах двадцяти, їй можна починати показувати прості приклади. Результати такого навчання вражають навіть закостенілих скептиків: більшість дітей уже через декілька місяців після початку навчання, можуть візуально відрізнити шістдесят одну точку від шістдесяти і при цьому розв'язують нескладні приклади. Мозок дитини здатен розрізняти величини і, як наслідок, виконувати всі обчислення як операції з множинами. Згідно з цією методикою, навчання дітей математики передбачає п'ять етапів: 1) розпізнавання величин, 2) розпізнавання рівнянь, 3) розв'язування прикладів, 4) розпізнавання чисел, 5) розпізнавання чисел і рівнянь. Після ознайомлення з числами та їх записом у мозку дитини виникає бачення відповідної кількості кружалець, тобто вона здатна «бачити» відповідну множину, що дає змогу швидко здійснювати будь-які математичні обчислення. Ця здатність є основою особливих математичних здібностей¹⁵.

Найважливішою особливістю методики Домана є те, що вона розвиває мозок дитини одразу в чотирьох ключових сферах: читання, математика, енциклопедичні знання та фізичний розвиток. За методом Домана діти навчаються читати за допомогою карток зі словами, математики – за допомогою карток з великими червоними крапками для цифр від 1 до 100, енциклопедичних знань – за допомогою карток, згрупованих за темами або категоріями, а фізичному розвитку Гленн Доман відводить чи непершочергове місце. Оскільки рух є основою розумового розвитку, дитина повинна постійно рухатися. Доман активно працював над дослідженням фізичного розвитку малюків.

---

¹⁴ Гура Т. Методика Гленна Домана. *Ранній розвиток дитини – право кожного*: зб. матеріалів Всеукраїнського форуму (м. Київ, 20 квітня 2019 р.). Київ : НЕНЦ, 2019. С. 41–42.

¹⁵ Аніщенко О. В. Гленн Доман про ранній розвиток людського потенціалу. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХП», 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» : в 3 ч. Ч. 2. С. 209–215.

Вчений прийшов до висновку, що батьки повинні надати можливість своїй дитині рухатися з перших днів свого життя. Згідно системи раннього розвитку, вчений рекомендує батькам виконувати різні гімнастичні вправи для немовлят. Проте особливу увагу варто приділити саме повзанню, що сприяє активному розвитку нижніх відділів мозку. Для цього з самого народження немовля поміщають в спеціальний трек для повзання¹⁶. Рекомендується використовувати комплекс рухів, що передбачає активну участь всіх м'язів малюка (динамічна гімнастика). Діти, з якими займалися динамічною гімнастикою з народження, по всіх показниках розвитку випереджали своїх однолітків. Таким чином, акцент на фізичній активності й координації рухів дитини стимулюють розумовий розвиток, і є вдалим початком активної пізнавальної діяльності малюка¹⁷.

2. Методика раннього розвитку Марії Монтессорі

Марія Монтессорі (1870–1952) – італійська лікарка, освітянка, одна з перших італійок, що стала докторкою медицини.

Монтессорі розробила особливу методику виховання дітей раннього віку, яка включає гру. Завдання дорослого – забезпечити дитині простір для розвитку її творчого потенціалу. Дорослі повинні звертати увагу на захоплення дитини і чітко розуміти, що її цікавить. Для цього потрібно облаштувати кімнату так, щоб дитина мала легкий доступ до того, що їй потрібно¹⁸. У своїй праці «Розум дитини» Монтессорі задала новий напрямок у філософії виховання дітей раннього віку. У цьому віці Монтессорі вбачає великий потенціал для розвитку людської особистості. Суть розвитку дитини полягає в самонавчанні за програмою, закладеною природою. Психологічною і фізіологічною основою цього процесу є здатність дитячого мозку вбирати всю інформацію з навколишнього середовища. Монтессорі назвала цю здатність дитячого мозку «поглинаючим розумом». На думку Монтессорі, дорослі здобувають знання за допомогою розуму, тоді як діти поглинають знання безпосередньо у своєму психічному житті.

---

¹⁶ Методика Глена Домана. *Академія розвитку інтелекту SMARTUM*. URL : https://smartum.com.ua/about_us/blog/vospitanie-detej/metodika-glena-domana/

¹⁷ Гура Т. Методика Гленна Домана. *Ранній розвиток дитини – право кожного*: зб. матеріалів Всеукраїнського форуму (м. Київ, 20 квітня 2019 р.). Київ : НЕНЦ, 2019. С. 41–42.

¹⁸ Методики раннього розвитку дитини: порада психолога Тетяни Ларіної. *СТБ*. URL : <https://www.stb.ua/ua/2022/06/13/metodiki-rannego-razvitiya-rebenka/>

Завдання дорослого, таким чином, полягає в тому, щоб допомогти дитині розвивати свій розум¹⁹.

Головна ідея методики Монтесорі – максимально самостійний розвиток дитини в спеціально створеному середовищі, головний принцип – спонукати дитину до самовиховання, самонавчання і саморозвитку. Девіз педагогіки Монтесорі – «Допоможи мені це зробити самій/самому». Саме цим методика Монтесорі суттєво відрізняється від інших методик раннього розвитку. Від самого народження дитина визнається людиною з великим потенціалом до саморозвитку, а завдання дорослого – спостерігати за нею та модифікувати її самонавчання. Методологія заснована на задоволенні, бо не можна примушувати дитину до навчання. Навчання повинно викликати інтерес. Матеріали, що використовуються в методиці Монтесорі, завжди виготовлені з натуральних матеріалів, і вони привертають увагу дитини, тому що задовольняють природні потреби дитини в конкретному віці. Всі розвиваючі ігри авторки розроблені таким чином, щоб дитина могла сама оцінити успішність виконання завдання і, як наслідок, дорослим непотрібно вказувати дитині на її помилки, що зберігає в дитини впевненість в своїх силах, відчуття власної гідності, а також сприяє розвитку самостійності і креативності²⁰.

Найбільше уваги авторка надала сенсомоторному розвитку, оскільки він є основою для розвитку мислення; ввела поняття «сенсорна культура». На думку педагогіні, сприймання за допомогою органів чуття складає основу розумового, а з часом – і морального життя, а також є необхідною умовою раннього розвитку дитини. Розробляючи систему сенсорно-моторного виховання, вірила, що саме через органи чуття діти повністю усвідомлюють реальність. Фундаментальний принцип – спостерігати за дітьми в їхньому природному стані і приймати їх такими, якими вони є. Виходячи з цього, авторка радить відмовитися від авторитарного впливу, створювати спеціальне виховне середовище, яке має формуючий вплив на дитину, дозволяти вільний вибір самостійної діяльності відповідно інтересів²¹.

М. Монтесорі у своїх працях називала дітей віком до трьох років «творці, які всотують те, що відчували», тому важливо забезпечувати можливість отримувати дітям якомога більше відчуттів. «Що в дитини

---

¹⁹ Тарабасова Л. Г., Клімова Л. В., Хомич О. Б., Мазур І. А. Ранній розвиток дитини. Теоретико-методологічне дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 79.

²⁰ Методика Марії Монтесорі. *Мрійландія*. URL : <http://mriyland.com.ua/uk/>

²¹ Тарабасова Л. Г., Клімова Л. В., Хомич О. Б., Мазур І. А. Ранній розвиток дитини. Теоретико-методологічне дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 79–80.

в руках – те у розумі». Це формулювання М. Монтесорі вказує на важливість вправ для розвитку дітей до трьох років²².

Через цікаву і привабливу для себе діяльність, яку дитина обирає самостійно, вона постійно, навіть не усвідомлюючи цього, удосконалює себе, розвиваючись фізично, емоційно, інтелектуально. Життєдіяльність Монтесорі розвиває базову, за Монтесорі, психологічну якість дитини – здатність до концентрації уваги, що є основою всього майбутнього розвитку дитини. Дітям дозволяється робити помилки, їх не критикують.

Сенсорний матеріал Монтесорі, так званий «золотий матеріал» – це різної шершавості букви, дзвінки, коробки, башти, циліндри тощо. Найбільшою популярністю сьогодні користуються рамки-вкладки, завдяки ним засвоєння предметів оточуючого світу відбувається не тільки засобом зорового сприйняття (показ картинки) та слухового сприйняття (називання того, що намальовано), але й за допомогою дотику.

Методика Марії Монтесорі отримала визнання у багатьох країнах світу та використовується в багатьох закладах дошкільної освіти. Вона спрямована на розвиток всебічної особистості дитини, надаючи їй можливість розвивати свої здібності та інтереси в навколишньому світі²³.

3. Методика раннього розвитку Масару Ібука

Масару Ібука (1908–1997) – японський інженер і бізнесмен. Разом із Акіо Моріта заснував корпорацію Sony у 1946 році. Створив концепцію виховання і навчання дітей раннього віку, автор всесвітньо відомої книги «Після трьох вже пізно» («Kindergarten is Too Late») ²⁴.

Головна ідея методики Ібука полягає в стимулюванні інтелектуального розвитку дитини в ранньому віці. Вона базується на принципах раннього розвитку мозку і спрямована на максимальне використання потенціалу дитини у найперші роки життя.

Розвитком дитини варто займатися з перших років життя. Ібука вважає, що справжні здібності дитини обмежені в часі. Тому геніальність потрібно розвивати з дитинства. До трьох років мозок розвинений на 70–80%. І в подальшому житті стають у нагоді знання, які батьки встигли передати своїм дітям до цього віку. Щоб підвищити творчий потенціал і розвиток дитини, Ібука рекомендує заучувати вірші,

---

²² Тарабасова Л. Г., Клімова Л. В., Хомич О. Б., Мазур І. А. Ранній розвиток дитини. Теоретико-методологічне дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 79–80.

²³ Хопта С. М. Педагогічні ідеї Марії Монтесорі в контексті сучасного освітнього простору. *Іноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 28. С. 48–51.

²⁴ Ібука М. *Після трьох вже пізно*. Київ : Сварог і К, 2023. 152 с.

відмовитися від перегляду мультфільмів і натомість вивчати роботи Рембрандта і Леонардо да Вінчі²⁵. Вони також повинні танцювати під класичну музику замість дитячих віршиків. Згідно з дослідженнями дитячої психології, ключ до розвитку розумових здібностей дитини лежить в її особистому досвіді пізнання протягом перших трьох років життя, періоду розвитку клітин мозку²⁶.

Ібука наголошує, що всі люди народжуються майже однаковими (якщо не мають фізичних вад). Маленька дитина – це *tabula rasa* (чиста сторінка), на якій можна намалювати все, що завгодно. Для дитини ще не існує поняття «погано» чи «добре». Вона бачить навколишній світ таким, яким він є, не поділяючи його штучно на чорне і біле. Це відкриває перед батьками величезні можливості, але водночас накладає на них велику відповідальність. Адже унікальну здатність дитини бачити світ навколо себе можна дуже легко зруйнувати. Масару Ібука був упевнений, що маля володіє невичерпними здібностями до переробки інформації – діти здатні вивчити, граючись, навіть те, що дорослі часто освоюють з великими труднощами. Та при цьому він аж ніяк не вважає, що мета раннього розвитку дитини – зробити з неї генія²⁷.

Мама помічають, що їхні діти мають чудову пам'ять. Діти з ентузіазмом запам'ятовують речі, які їх цікавлять: дворічна дитина знає десятки марок автомобілів, а трирічна – розпізнає динозаврів та правильно вказує їх назву. Діти можуть впізнавати об'єкти за зображеннями. Ця здатність не має нічого спільного з аналізом того, що діти живчають у подальшому житті. У ранньому віці вихователька вчила дітей писати китайською мовою. Це пояснюється тим, що діти легко розпізнають і запам'ятовують навіть найменші зміни у виразі обличчя. Вони легко запам'ятовують слова, які позначають конкретні предмети, на відміну від абстрактних слів²⁸.

За словами автора, навколишнє середовище має вирішальне значення для раннього розвитку дитини. Важливою частиною процесу розвитку дитини є «ловити момент», щоб отримати новий досвід. Тільки батьки, які перебувають зі своїми дітьми день у день,

---

²⁵ Методики раннього розвитку дитини: порада психолога Тетяни Ларіної. *СТБ*. URL : <https://www.stb.ua/ua/2022/06/13/metodiki-rannego-razvitiya-rebenka/>

²⁶ Тарабасова Л. Г., Клімова Л. В., Хомич О. Б., Мазур І. А. Ранній розвиток дитини. Теоретико-методологічне дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 81.

²⁷ Ібука М. До трьох – саме час! 76 порад з раннього виховання. Київ : Сварог и К, 2023. 165 с.

²⁸ Корольчук М. Методика виховання Масару Ібуки. *Learning.ua*. URL: <https://learning.ua/blog/201811/metodyka-vykhovannia-masaru-ibuky/>

можуть це зробити. Саме тому «Після трьох вже пізно» – книга не для вчителів чи вихователів, а для батьків. Завдання, яке ставить перед батьками Ібука, – виховувати своїх дітей, плекати їхній розум, робити їх мудрими і добрими, розвивати їхні природні таланти і робити їх щасливими. Єдиною людиною, яка може розкрити здібності дитини, є найближча до неї людина – мати, яка завжди поруч з дитиною. Так, у своїй книзі «Після трьох вже пізно» автор розповідає про сім'ю, в якій спочатку народився хлопчик, а потім дівчинка. Дитинство хлопчика пройшло в постійному спілкуванні з матір'ю. Молода сім'я жила в маленькій однокімнатній квартирі, і мати, так склалося, постійно була з нею і постійно розмовляла. У результаті він почав говорити у віці восьми місяців і виріс веселим і відкритим малюком. Через кілька років у нього з'явилася молодша сестра. На той час батьки купили трикімнатну квартиру, і дитині виділили окрему кімнату. Природно, що спілкування з батьками було обмеженим, що позначилося як на її інтелектуальному, так і на емоційному розвитку (вона набагато повільніше вивчала мову і була менш активною, ніж її брат). Автор радить батькам не ігнорувати потреби дитини в безпосередньому емоційному контакті, а частіше брати її на руки, хвалити за досягнення та заохочувати її інтерес. І не забувати залучати до догляду за дитиною братів і сестер, бабусь і дідусів²⁹.

«Перш ніж виховувати дітей, ми повинні спочатку виховати їхніх батьків» – це слова Масару Ібука. Для цього він створив організацію «Японська асоціація раннього розвитку», яка займалася розробкою програми виховання. Основні тези програми раннього розвитку автора є: програма розвитку розробляється для кожної дитини індивідуально; не існує матеріалу, який був би для дітей важким або легким, саме тому, важливо давати дітям багато різноманітного і складного матеріалу, щоб розширити пізнавальні горизонти дітей і сформувані у них потребу пізнавати нове; наочні посібники, які використовуються на розвиваючих заняттях, повинні бути не іграшками, спеціально виготовленими для дітей, а всіма скарбами світової цивілізації. (картини великих художників, шедеври класичної музики, поезія видатних поетів); раннє вивчення іноземних мов (знання кількох мов є нормою для кожної людини); залучення до музичної культури має відбуватися в ранньому віці і сприяє пізнанню гармонії музики, розвиває концентрацію та посидючість, впливають на розвиток лідерських якостей); фізичні вправи мають вирішальне значення для розвитку дитини (навчати плавати, кататися на роликах і ковзанах); тісний контакт між матір'ю та дитиною є важливим для розвитку

---

²⁹ Ібука М. Після трьох вже пізно. Київ : Сварог и К, 2023. 152 с.

емпатійних особистостей (частіше тримати дитину на руках, обіймати і просто розмовляти з нею); система догляду за дитиною повинна мати структуру, в якій всі види діяльності чітко розподілені³⁰.

Масару Ібука надає ряд рекомендації у вихованні батькам малюків. Для початку, урізноманітнюйте діяльність – дітям корисно пробувати себе в різних сферах життя. Навички запам'ятовування у дітей варто розвивати, поки малюк воліє повторювати за дорослими. Інтенсивне використання навичок запам'ятовування віршів сприяє покращенню та розвитку пам'яті. Використання рук (малювання, ліплення, вирізання) розвиває інтелект і творчі здібності дитини. Тренування лівої і правої руки однаково сприяє розвитку обох півкуль мозку. Не купуйте дітям забагато іграшок – надмірна кількість іграшок відволікає дитячу увагу. Натомість перетворення наявних іграшок та їхніх частин на щось необхідне для гри (наприклад, перетворення автомобільного колеса на ляльковий столик) може допомогти розвинути у дітей нестандартне мислення та уяву. Більше рухайтесь – ходьба стимулює розумові процеси та забезпечує чудове тренування мозку. Розвивайте тактильні відчуття – знайомте дитину з різними матеріалами (гладкими, шорсткими, колючими тощо). Дозволяйте дитині відстоювати свої інтереси. Це розвиває комунікативні навички. Негативні почуття і тривоги батьків легко передаються дитині. Оточуйте дитину найкращими творами мистецтва. Дайте дитині олівець якомога раніше: у 8-10 місяців дитина вже може тримати олівець. Хапальні дії свідчать про здоровий розвиток. У цьому ж віці дитина починає рвати книжки. Дайте дитині олівець і великий аркуш паперу і дозвольте їй самовиражатися. Не потрібно вчити малюка малювати, коментувати або забороняти рвати папір. Все, що дитина робить руками – малює, кидає іграшки, рве папір – розвиває її інтелект і творчі здібності³¹.

Масару Ібука наголошує, що ранній розвиток дитини можна стимулювати різними способами. Єдиного рецепту немає, є тільки рекомендації загального характеру, оскільки кожна дитина розвивається індивідуально.

ВИСНОВКИ

Ранній вік – це найвідповідальніший період у житті дитини, коли закладається фундамент майбутньої особистості, формуються основи фізичного та психічного здоров'я. Технології раннього розвитку Гленна Домана, Марії Монтессорі, Масару Ібука вважаються одними

---

³⁰ Корольчук М. Методика виховання Масару Ібуки. *Learning.ua*. URL: <https://learning.ua/blog/201811/metodyka-vykhovannia-masaru-ibuky/>

³¹ Там само.

з найуспішніших і найбільш ефективних серед всіх інших. Діти, котрі багато знають – це впевнені особистості, які не піддаються чужому впливу. Досвід виховання з використанням даних технологій переконує, що вундеркіндами не народжуються, а стають.

Технологія розвитку Гленна Домана базується на ідеї раннього розвитку дітей через стимулювання їхнього мозку та здатностей за допомогою спеціальних методів. Основні принципи технології раннього розвитку Гленна Домана включають: раннє навчання читанню та математики (введення дітей до світу читання та математики ще з раннього віку); використання візуальних засобів (великі, яскраві зображення та кольорові картинки для навчання дітей, які полегшують сприйняття та запам'ятовування інформації); стимулювання інтелектуального розвитку (активізація мозкових процесів у дітей, зокрема їхнього мислення, уваги та уваги); батьківська участь (важливою складовою технології є активна участь у розвитку дитини батьків як наставників та партнерів у процесі навчання); позитивне середовище (створення позитивного та сприяючого середовища для навчання та розвитку).

Методика раннього розвитку Марії Монтесорі базується на відкриттях щодо розвитку дітей через залучення до навчання. Вона спрямована на можливість дитині розвивати свої здібності та інтереси в навколишньому світі. Основними принципами цієї методики є: самостійність дитини (створення середовища, де діти можуть вільно обирати активності та працювати з матеріалами, які відповідають їхнім індивідуальним потребам і інтересам); підготовлене середовище (середовище, яке спеціально організоване для сприяння розвитку дітей, яке включає в себе спеціально розроблені матеріали та інструменти, які допомагають дітям розвивати різні навички і здібності); сенсорна освіта (діти найкраще вчаться через свої чуття, саме тому авторка розробила широкий спектр сенсорних матеріалів, які допомагають дітям вивчати світ через відчуття та дослідження); індивідуалізація навчання (кожна дитина унікальна, тому навчання повинно бути індивідуалізованим, враховуючи потреби, інтереси та темп розвитку кожної дитини).

Масару Ібука розробив методику раннього розвитку, яка полягає в стимулюванні інтелектуального розвитку дитини в ранньому віці. Вона базується на принципах раннього розвитку мозку і спрямована на максимальне використання потенціалу дитини у найперші роки життя. Основні принципи методики Ібука включають в себе: стимуляція всіх п'яти чуттів (використання різноманітних методів, таких як аудіо-, візуальні та тактильні стимуляції, для активізації всіх п'яти чуттів дитини); раннє навчання (навчання на ранніх етапах

розвитку дитини, навіть на віці немовляти, що включає в себе музику, розмови, читання та інші активності, спрямовані на розвиток мозку); імітація та повторення (дитина навчається шляхом імітації та повторення дій та слів за батьками і вихователями); сприятливе середовище (середовище, яке сприяє розвитку дитини, забезпечуючи безпеку, комфорт та стимуляцію).

Вищеописані методики набули популярності в багатьох країнах світу і зараз використовуються як методи раннього розвитку дітей. Вони підкреслюють важливість раннього стимулювання мозку та розвитку всіх аспектів дитячого розвитку.

АНОТАЦІЯ

У науковій розвідці обґрунтовано, що ранній вік є найвідповідальнішим періодом у житті дитини, оскільки в цей час закладається фундамент майбутньої особистості, формуються основи соціального, фізичного та психічного здоров'я. Висвітлюються технології раннього розвитку Гленна Домана, Марії Монтесорі, Масару Ібука як найуспішніші і найбільш ефективніші. Технологія раннього розвитку Гленна Домана спрямована на раннє навчання дітей читанню та математиці за допомогою візуальних засобів (карток з червоними цятками та написами слів червоними друкованими літерами) та активного використання батьківської участі. Для багатьох батьків вона приваблива через простоту та доступність методів. Методика раннього розвитку Марії Монтесорі зосереджується на створенні сприятливого середовища для самостійного навчання та розвитку дітей через сенсорні матеріали та індивідуалізовані підходи. Вона набула великої популярності через свою глибоку спрямованість на саморозвиток та індивідуальність дитини. Методика раннього розвитку Масару Ібука спрямована на стимулюванні всіх п'яти чуттів дитини і ранньому навчанні за допомогою імітації та повторення. Ібука визнаний у світі за свою систему раннього розвитку мозку та активізацію дитячих навичок через інтерактивність та стимулювання. Успіх будь-якої з цих методик залежить від ретельного вивчення принципів, їх відповідності потребам конкретної дитини та її середовища, а також від активної участі батьків чи вихователів у процесі розвитку. Враховуючи те, що кожна дитина унікальна, немає універсального підходу до розвитку, і комбінація різних методик може бути найбільш ефективною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко О. В. Глен Доман про ранній розвиток людського потенціалу. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХП», 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські

педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти»: в 3 ч. Ч. 2. С. 209–215.

2. Башкова О. Як виростити вундеркінда. Київ, 2022. 60 с.

3. Гура Т. Методика Гленна Домана. *Ранній розвиток дитини – право кожного*: зб. матеріалів Всеукраїнського форуму (м. Київ, 20 квітня 2019 р.). Київ: НЕНЦ, 2019. С. 38–42.

4. Енциклопедичне навчання з перших місяців життя: методика Глена Домана. *4mamas*. URL: <https://www.4mamas-club.com/porady/enciklopedichne-navchannya-z-pershix-misyaciv-zhittya-metodika-glena-domana/>

5. Зязюн І. А. Аксиологічні критерії вікової психології. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 6–24.

6. Ібука М. До трьох – саме час! 76 порад з раннього виховання. Київ: Сварог и К, 2023. 165 с.

7. Ібука М. Після трьох вже пізно. Київ: Сварог и К, 2023. 152 с.

8. Корольчук М. Методика виховання Масару Ібуки. Learning.ua. URL: <https://learning.ua/blog/201811/metodyka-vykhovannia-masaru-ibuky/>

9. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.

10. Методика Глена Домана. *Академія розвитку інтелекту SMARTUM*. URL: https://smartum.com.ua/about_us/blog/vospitanie-detej/metodika-glena-domana/

11. Про ранній розвиток дітей за методикою Глена Домана. *Вікна*. URL: <https://vikna.if.ua/cikavo/96426/view>

12. Прокоп'єва А. М., Юрченко Н. В., Горман О. М., Овсієнко О. С., Кошель О. С. До проблеми використання інноваційних технології в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. *Modern scientific challenges and trends: a collection scientific works of the International scientific conference*. Warsaw: Sp.zo.o. “iScience”, 5 (16) 2019. Part 2. P. 65–71.

13. Тарабасова Л. Г., Клімова Л. В., Хомич О. Б., Мазур І. А. Ранній розвиток дитини. Теоретико-методологічне дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 78–81. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.81.13>

14. Хопта С. М. Педагогічні ідеї Марії Монтесорі в контексті сучасного освітнього простору. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 28. С. 48–51. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.8>

Information about the authors:
Klevaka Lesya Petrivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
24, Vitaly Hrytsaenko Avenue, Poltava, 36011, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6924-8221>

Grishko Olga Ivanivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
24, Vitaly Hrytsaenko Avenue, Poltava, 36011, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-9149-3992>

Tur Oksana Mykolayivna,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor at the Department of Psychology and Pedagogy
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
24, Vitaly Hrytsaenko Avenue, Poltava, 36011, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2754-9963>